

МИХАЙЛО ЛОЗИНСЬКИЙ.

З австрійської України.

Польсько-українські відносини і соймові вибори.

Демократизація польської національної політики. Зближене модовців до шляхти. — Загально-польський 'поход в українські округи. — Українські партії. — Союз москвофілів з „Rad - oю Narodow - oю“. — Виборчі надужиття. — Ослаблене опозиційно-демократичних сил. — Переміна польсько-шляхетського панованя над українським народом на пановане польське.

Як горяче дожидали й добивали ся ті українські політичні партії, які хотіли-б бачити наш нарід у Галичині визволеним від теперішнього національно-політичного поневолення, демократизації загально-державного устрою! І як щиро витали й підпирали вони всякий, хоч-би найдрібніший прояв демократизму серед галицько-польської суспільности, опанованої польсько-шляхотською ідеологією, вірячи, що демократизація галицько-польської суспільности буде рівночасно руйнованем польсько-шляхотського панованя над нашим народом!

А тепер? — Тепер польська національна політика в Галичині безперечно демократизуєть ся.

В загально-державнім парламенті вже не виступає від імени польського народу польська шляхта. В новім польським колі, яке вийшло з перших загальних виборів до парламенту, демократичні елементи, представники городської буржуазії, показали ся в більшости. Правда, ті демократичні групи, розрізнені і незорганізовані в одну цілість, дали спершу все таки перевагу шляхті, вибираючи презесом кола бувшого презеса Абрагамовича. Але се тревало не довго. Найчисленніший з демократичних груп у колі, народоній демократії, вдало ся зібрати всі демократичні елементи в одну „демократичну унію“, яка висадила Абрагамовича зі становища презеса кола (даючи йому як відшкодоване теку міністра для Галичини) і покликала на се становище лідера народової демократії проф. Гломбінського. Так польське коло з шляхотсько-консервативного стало в своїй більшости демократичне, тим більше, що крім „демократичної унії“ є в нім також дрібно-селянські еле-

менти з клерикальною закраскою, які треба також вважати демократичними.

Крім польського кола виступає в парламенті від імени польського народу клуб польських людовців, партії *par excellence* селянської і між польськими буржуазними партіями найбільш демократичної й опозиційної, — так що вона в парламенті остала навіть поза колом.

І так польська суспільність в Галичині і польська національна політика безперечно демократизують ся. Тільки від такої демократизації годі українському народови сподівати ся того, чого він ждав від демократизації польської суспільности. Та демократизація йде в тім напрямі, що разом з нею демократизуєть ся національна ідеологія польської шляхти, ідеологія польського панованя над українським народом. В міру того, як демократичні елементи доходять серед галицько-польської суспільности до політичної сили, приймають вони також польсько-шляхотську ідеологію панованя Польщі над українським народом, з тою тільки модифікацією, що коли в польській річі посполитій і до наших днів над українським народом панувала польська шляхта, то тепер до участі в тім панованю мають бути допущені що-раз ширші круги польської суспільности, цілий польський нарід. Демократизація серед польського народу, але пановане здемократизованої польської суспільности над українським народом, — така національно-політична програма польської демократії.

Сю програму відчув український нарід на собі ще підчас переводженя виборчої реформи до парламенту. Тоді вся польська демократія станула на тім, що виборче право українського народу не може бути рівне виборчому праву народу польського. Такий саме характер мають польські демократичні проєкти виборчої реформи до галицького сойму.

Факт, що провід у польським колі перейшов з рук консервативної шляхти в руки „демократичної унії“, — коли візьмемо на увагу, що в тій „унії“, має провід народова демократія, — свідчить тільки, що польська національна політика супроти українського народу стане на стільки більш агресивна, на скільки демократична буржуазія рухливіша від консервативної шляхти. А яким духом дише на український нарід та теперішня провідниця „демократичної унії“ і кола, народова демократія, се всім нам відомо.

Але становище польської демократії, представниці городської буржуазії, до українського питання, відоме не віднині і не віднині не лишала вона ніяких ілюзій що до свого шовіністичного, україножерного характеру.

За те власне тепер, на наших очах, відбувається еволюція в напрямі польського шовіністичного україножерства в таборі польських людвців. Коли хто слідив би за еволюцією національно-політичних поглядів серед галицько-польських демократичних груп, то все завважив би те саме явище: Доки група не має ніякої політичної сили ні значіння, доти вона, виступаючи проти шляхотсько-консервативного напрямку, серед загальних демократичних окликів виставляє також оклик національної рівноправності українського народу. Воюючи проти шляхотського правління, опираючи ся в великій частині на симпатії і фактичній політичній підпомозі української людности група росте в політичну силу і значіння. В кінці надходить хвиля, коли вона в союзі з українськими політичними партіями могла би справді стати рішачим політичним чинником в краю, могла би повалити шляхотсько-консервативне правління і почати відроджене краю на демократичних основах. Але власне в сій хвилі відвертаєть ся вона від своїх дотеперішніх українських союзників, регабілітуєть ся з своїх українських симпатій кількома рішучими виступами проти українського народу, в яких переліцтовує всі інші польські антиукраїнські партії, і зложивши так іспит національної „благонадежности“, в союзі з дотеперішніми своїми ворогами — шляхотсько-консервативним правлінням виступає до завзятої боротьби проти своїх дотеперішніх союзників — українського народу.

Такий власне шлях добігають тепер до кінця польські людвці. Вже підчас переводження виборчої реформи до парламенту заявляли вони, що треба якось охоронити польський стан володіння в Східній Галичині, тільки не висловляли ся ясно, а з антагонізму до шляхти і народових демократів критикували їх проекти охорони того стану володіння. Але прийшли перші загальні вибори до парламенту, які дали людвцям — між иншим не без помочи Українців, коли ті мусіли вибирати між кандидатом людвців і „Rad-и Narodow-oi — поважне представництво в парламенті. Тепер надійшла хвиля, яку вони признали відповідною для того, щоби ввійти в союз з консервативно-шляхотським правлінням. Лідер партії Стапінський заявляє в парламенті, що коли українські посли, вимушуючи на центральному правительстві національні уступки,

посягають на польський стан володіня, то людовці виступлять проти них солідарно з польським колом. Потім прийшла друга протиукраїнська промова Стапінського в парламенті, така напастлива, така цинічна і при тім така „патріотична“ в польсько-шовіністичнім розуміню, що польська шовіністична преса, та сама преса, яка Стапінського титулувала нераз хамом і внуком Шелі, засипала його найвисшими похвалами. А з приводу сеймових виборів наступив уже між польсько-консервативним правлінням і людовцями формальний політичний союз.

Вся вага теперішних сеймових виборів лежить у тім, що новий сейм має перевести реформу сеймового виборчого закона. Наслідком заострення польсько-українських відносин при сій реформі національно-політичний момент грає куди важнішу роль від соціально-політичного. В Українців сі два моменти зливаються в одно. Одиною силою, яка може бути носителькою української національної ідеї, є широка народня маса. У тому тільки виборча реформа, корисна для широкої маси, буде корисна також для української національної ідеї. Инакше в Поляків. Всяка виборча реформа, корисна для народньої маси, мусить ослабити польський стан володіня там, де він держить ся виключно привілеями польських висших суспільних верств. І хто хоче далі вдержати або ще й розширити польський стан володіня, той мусить допустити ся безправства на українській народній масі.

Всі польські партії, з виїмком соціально-демократичної, показали зовсім ясно, що їм ходить перше всего не тільки о збережене, але ще навіть о скріплене і розширене польського стану володіня, через що в їх змаганя до сеймової виборчої реформи соціально-політичний момент на останнім пляні, коли перше місце займає момент національно-політичний. Звісна-ж річ, що уклад національно-політичних сил у сеймі на основі виборчої реформи залежний в першій мірі від того, який буде уклад національно-політичних сил в тім сеймі, що переводити-ме виборчу реформу. Через те головним тереном виборчої боротьби будуть власне сільські округи східної Галичини, ті округи, які можуть вислати до сейму 46 українських послів.

Все, що переняте національною ідеологією шляхотської Польщі, Польщі, яка повинна панувати над українським народом, готується до сього виборчого походу в українські округи.

Перед веде „Rada Narodowa“, наслідниця шляхотського „Центрального Комітету“, що вже стільки разів переводив вибори

в українській частині краю з користю для польського стану володіння, переводив такими способами, що не тільки серед українського народу, але й серед польських опозиційних партій став популярним під назвою „Комітету для виборчих розбоїв“. Як відомо, зараз після назначення виборів „Rada Narodowa“ видала довіроче припоручення до всіх своїх організацій в Східній Галичині, заявляючи, що „вибори до сойму вимагають зєдинення і напруження всіх польських сил в Східній Галичині, „та що“ в сій справі існує порозуміння всіх партій, що стоять на національнім ґрунті. Опісля-ж, в другій половині січня, видала „Rada Narodowa“ публичну відозву до виборців, у якій виславляє 40-літню діяльність галицького сойму і звертаєть ся проти українських партій з довгою обороною дотеперішньої політики сойму в українській справі, доказуючи, що сойм як найліпше дбав про українські справи.

Становище „Rad-y Narodow-oї для нас не дивне. Вона-ж заступає інтереси польської шляхти; а що оборона польського стану володіння в Східній Галичині мусить бути рівночасно обороною політичних і соціальних привілеїв шляхти, то її становище, повторяюмо, зовсім зрозуміле.

Тільки відома річ, що „обороняти польський стан володіння в сільських округах Східної Галичини“ без виборчих насильств годі, бо як-же инакше довести до того, щоб з округу з подавляючою українською більшістю вийшов послом польський поміщик?!

І тут власне на нашу думку лежить головна причина, чому народова демократія вийшла з Rad-y Narodow-oї на час соймових виборів. Народова демократія готуєть ся обняти після шляхти політичну спадщину в соймі так само, як обняла її в польським колі. І як „партія будучности“ не хоче вона, щоб до неї прилип закид виборчих розбоїв, до неї, що домагаєть ся зменшеня української політичної сили в соймі законним шляхом, при помочи такого виборчого закона, який не давав би українському народови законної змоги вибрати число послів, більше над мінімум, зовсім нешкідливе для польського правління в краю. І так, не хочачи брати на себе відповідальности за виборчі насильства, народова демократія на час соймових виборів вийшла з Rad-y Narodow-oї. Але рівночасно заявила, що в імя національної солідарности підпирати-ме скрізь в Східній Галичині кандидатів Rad-y Narodow-oї всіма „законними“ способами.

Та найбільш характеристичне для теперішньої польської національної політики те, що „Rad-y Narodow-y в українських округу

гах підпиратимуть також людовці. Між людовцями і шляхотсько-консервативним правлінням заключено такий союз, що в західній Галичині всі сільські мандати, з винятком кількох, дістануться людовцям, а за те людовці допоможуть Rad-і Narodow-ій в Східній Галичині. А після виборів партія людовців в австрійському парламенті вступить до польського кола, а в соймі працювати-ме в порозумінню з шляхотсько-консервативним правлінням. Тепер мов на команду найвищі урядники краєвих автономних інституцій (прим. д-р Стефчик, директор райфайзенських кас, Кендзьор, директор краєвого бюро для меліорацій), а також деякі поміщики вступають до партії людовців і кандидують від її імені.

А орган людовців „Kurjer lwowski“ не тільки зсолідаризував ся зі становищем відозви Rad-и Narodow-ої супроти українських партій, але ще зробив їй докір, чому вона не зазначила „з більшим натиском, що в культурно-національним інтересі Українців лежить повна і нерозривна політична єдність з Поляками, бодай в границях Галичини“. За такий короткий час людовці так переняли ся національною ідеологією польської шляхти, що докоряють за недостачу тої ідеології Rad-і Narodow-ій, тій рар excellence носительці національно-політичних ідеалів історичної Польщі.

Ось-так зєдиненими силами йдуть усі польські партії, з винятком соціальної демократії, походом в українські виборчі округи. Якже готовить ся український нарід відперти той напад зєдинених польських сил?

На скільки можна вносити з дотеперішнього перебігу акції, між українськими партіями мабуть не прийде до виборчої боротьби. Доси тільки в двох округах висунені проти себе кандидатури українських партій (в Самбірському повіті національний демократ д-р Андрій Чайковський, підпираний також українською соціальною демократією і радикал Михас; в Станіславівському повіті радикал Королюк, підпираний також українською соціальною демократією і національний демократ з клерикальною закраскою о. Бариш); зрештою виставляють вони кандидатури так, щоб одна партія не мішала другій. Національні демократи виставили до кінця січня 32 кандидатури, радикали 8, соціальні демократи 2.

Виборча програма всіх українських партій менш-більше однакова: виборча реформа до сойму на основі загального, рівного, безпосереднього і тайного голосовання — з таким числом мандатів для українського народу, яке відповідало-б його чисельній силі в краю.

Але українські партії мусять звести виборчу боротьбу не тільки з польським набігом, але і з домашнім ворогом, з москвофілами.

Не можучи власними силами побороти українського національного руху, видячи його зріст і свій занепад, москвофіли, ратуючи ся від смерти, рішили обернути ся за підмогою до Поляків. Сей польско-москвофільський союз підготовляв ся вже від кількох літ. Москвофільська партія виступала проти аграрних страйків, ведених українськими партіями, держала ся пасивно підчас руху за виборчою реформою до парламенту, виступала проти українських кандидатур з консервативно-клерикальною програмою підчас останніх виборів до парламенту, а в парламенті москвофільські послы не тільки виступали проти українських національних домагань, але в деяких випадках йшли просто пляново з польським колом проти українського клубу.

І Поляків і москвофілів лучить ненависть до українського національного руху, грізного і польському станови володіня на українській землі і москвофільським обрусительним змаганям. При тім інтерес польського стану володіня на українській землі каже Полякам оберігати соціально-економічні інтереси польських поміщиків перед українським народом, який під проводом українських партій бореть ся не тільки за національно-політичне, але й за соціально-економічне визволене. А консервативне москвофілство не тільки не загрожує нічим тим поміщицьким соціально-економічним інтересам, навпаки, воно ще оберігає їх, представляючи народови всі новочасні соціально-економічні змаганя народніх мас ділом мало не самого чорта і подаючи на всі соціально-економічні болі дуже вигідні для поміщицьких інтересів рецепти, як молитва, праця, опадність, тверезість і т. д. Через те зрозуміла річ, що між Поляками — не тільки між польсько шляхетським правлінням Галичини, але з огляду на оборону польського стану володіня й між польськими демократичними елементами — й москвофілами мусіло прийти до зближеня.

Ріжниця тільки в тім, що від того зближеня Поляки виграють, бо небезпечний для свого стану володіня український національний рух ослаблять, а обрусія Галичини не мають чого боятися, значить, загалом беручи, ослабляють національну силу і відпорність українського народу і скріпляють свої позиції на українській землі, — коли тимчасом москвофіли не виграють нічого, — бо ж коли обрусительна політика супроти українського народу банкрутує

в Росії, при засобах російського правительства, то тим більше безвиглядна вона в Галичині, — а тільки допомагають Полякам ослаблювати ту силу, яка одна може оперти ся польському набігові на українські землі, — український національний рух. Але галицькі москвофіли знаходять ся в стані такого упадку і разом з тим в стані такої сліпої ненависти супроти тої сили, що спричинила їх упадок, супроти українського національного руху, що для продовження свого політичного животіння і для ослаблення тої не-нависної їм сили вони готові на все, навіть на союз з „Rad-ою Narodow-ою“.

„Галичанинъ“ голосить явно, що для „руско-народной идеи“ не страшна Польща, тільки „українській сепаратизмъ“, який являєть ся „самымъ большимъ и единственнымъ врагомъ для Руси“. Виборчий маніфест москвофільської „Русской Ради“ заявляє, що москвофілам „не страшна боротьба съ польскимъ народомъ“, з яким вони будуть бороти ся „какъ народъ съ народомъ открыто, культурно и честно за народное дѣло“, та що „близко уже время, когда братъ Ляхъ проникнется сознаниемъ, что не въ борьбѣ съ Руссомъ будущее Польши, а въ тѣсномъ единеніи и въ общей съ нимъ любви къ Славянству“, — але за те „безпощадно сразится рускій народъ съ домашнимъ своимъ врагомъ, съ народнымъ сепаратизмомъ“, з яким „можетъ битъ лишь борьба на жизнь и смерть“.

Такі теоретичні заяви москвофільства, а в практиці йде безсоромне еднане москвофільської партії з „Rad-ою Narodow-ою“. Для характеристики два приміри: в жидачівському повіті москвофільський кандидат о. Сенік виголосив на польських зборах, скликаних для запротестованя проти антипольських проектів у Пруссії, промову, в якій—як доносить „Dziennik polski“ — „накликав Русинів, щоб забули на тепер про внутрішні спори з Поляками і виступили разом з ними до боротьби з прусацтвом“, та висловляв надію, що „два братні народи зуміють погодити ся на всіх полях, і по здавленню нерозумного, на шовінізмі та амбіції одиниць і найгірших інстинктах темної товпи опертого українського руху зуміють край довести до цвітучого стану“. Ефект сеї промови був такий, що „Rada Narodowa“ не виставляє в жидачівському повіті власної кандидатури, тільки підпирає о. Сеніка, — а в Богородчанському повіті діють ся чи не найбільші з цілої Галичини виборчі надужитя, щоб повалити кандидатуру українського соціального демократа д-ра Новаковського та промостити шлях москвофільській кандидатурі судового радника д-ра Криницького, чоловіка, що доси поза урядовою службою нічого

більше не знав, а в приватнім життю для москвофілів був москвофілом, а для Поляків Поляком, з тих „gente Rutheni natione Poloni“.

Ось — так поборюючи український національний рух, москвофіли ставлять в усіх українських округах свої кандидатури. Там, де сподіваються на підставі порозуміння з „Rad-ом Narodow-ом“ перевести вибір свого кандидата, там ставлять своїх лідерів (д-ра Дудикевича, д-ра Маркова і т. д.), а в усіх інших округах ставлять селян, щоб під демагогічним окликом селянської кандидатури відірвати як найбільше голосів українському кандидатови, ослабити тим вигляди української кандидатури, а при тіснійшій голосованню або здержати ся від голосованя або віддати свої голоси кандидатови „Rad-и Narodow-oi“.

Таким чином при теперішніх соймових виборах польський поход в українські виборчі округи мати-ме союзника в галицьких москвофілах: історична Польща і агенти „единой, недѣлимой Россіи“ йдуть разом на знищенє українського національного руху.

Та коли б вибори переводили ся безсторонно, по закону, коли б адміністрація сповняла при виборах тільки те, до чого вона покликана законом, а не була найважнішим оборонцем польського стану володіня на українській землі, то сей поход не був би небезпечний для українського народу. Але сей поход значить кождий свій слід виборчими надужитями і хитрощами і насильствами, тим оружем, яким було здобуте й держить ся аж до наших днів польське панованє на українській землі. З цілої дотеперішньої виборчої акції ясно видно, що є з гори означене число українських округів, де мусить вийти кандидат „Rad-и Narodow-oi“ або москвофілів. В тих округах всі урядові виборчі чинности, се тільки бруталне топтанє закона і провокація українського народу. Дарма, що як раз перед виборами намістник Галичини видав до всіх адміністраційних властей окреме припорученє, щоб вони в своїх відносинах до українського народу держали ся точно закона. Бар. Бек в переговорах з парламентарним українським клубом обіцяв, що намістник видасть таке припорученє і обіцянку сповнено. Але бар. Бек не обіцявав, що галицька адміністрація такого припорученя послухає. А галицька адміністрація має свої окремі „законо“, яких держить ся в своїх відносинах до українського народу, очевидно, також не без відома і волі намістника. Тільки виданєм сих „законів“ намістник публично не хвалить ся, як похвалив ся згаданим припорученєм, виданим будім то в користь Українців. Ні,

український нарід відчуває тільки на своїй шквірі, що такі „зако-ни“ є і що вони висші всего.

Серед таких обставин, де не може бути мови про законність виборів, не може бути також великих надій на успіхи виборчої боротьби.

Можна бути майже певним, що ані національно-політичний ані соціально-політичний уклад сил у будучім соймі основно не змінить ся. Правда, українських послів вийде може значно більше, ніж було їх у бувшій соймі, але вони будуть у соймі зовсім відокремлені. Вийде також значно більше людовців, але се вже не буде та опозиційно-демократична сила, що в бувшій соймі, тільки союзники консервативної шляхти.

„Rada Narodowa“ хитро взяла ся до діла. Заклучивши в західній Галичині союз з людовцями, може вона всю свою силу перекинути до східної Галичини, в українські округи, де крім того має запевнену поміч всіх польських демократичних партій, від народової демократії до людовців. Таким способом здобуде вона в сільських округах певне більше мандатів, ніж здобула би, воюючи на два фронти, і в польських і в українських сільських округах. А маючи крім того запевнені всі мандати в курії великої земельної власности, може певне числити на більшість в новім соймі. Як відомо з дотеперішних відносин, городська демократія мало чим ріжнить ся від шляхетсько-консервативного напрямку і прим. в справі соймової виборчої реформи між сими двома напрямками прийшло вже до згоди. Серйозну опозицію в обороні інтересів народніх мас могла би творити тільки коаліція українських партій і польських людовців. Але польсько-шляхотське правління зрозуміло небезпеку і приєднало людовців для себе, а українські партії, зовсім відокремлені, супроти подавляючої польської більшости, не матимуть досить сили, щоб перешкодити чи шкідливій для народніх мас виборчій реформі, чи иньшим працям сойму.

Ось так людовці, за ціну союзу з консервативною шляхтою, ослабили значно позицію народніх мас у будучім соймі. Овлик оборони польського стану володіня вийшов на користь тим, хто боронячи його, боронить своїх соціально-економічних інтересів, польській шляхті, а на шкоду народнім масам.

Се загальні висновки, які насувають ся з приводу теперішньої виборчої боротьби. А висновки для польсько-українських відносин?

Як уже зазначено на початку, разом з демократизацією польської національної політики в Галичині демократизується також

національна ідеологія польської шляхти, ідея панованя історичної Польщі над українським народом. Тепер ми стоїмо перед фактом, що під прапором історичної Польщі виступають проти нас усі польські політичні партії з виїмком польської соціальної демократії, яка, як показали вибори до парламенту, з усіх польських партій найменше має сили, і яка при тім, як се видно з цілої її дотеперішньої теорії і практики в національній справі, не може рішити ся, чи стати під прапор національної рівноправности, чи під прапор історичної Польщі, прибравши його в соціалістичні обслонки. В кождім разі трудно надіяти ся, щоб соціална демократія, маючи до вибору між боротьбою з цілою польською суспільністю за справедливе становище в українській справі і впливом серед польської суспільности за ціну національного опортунізму в українській справі, вибрала перше.

Так на наших очах польсько-шляхетське панованє над українським народом перемінюєть ся в панованє польське. Та демократизація загально-державного устрою і з окрема польської суспільности, якої так добивав ся і так ждав український нарід, принесла далеко не ті овочі, яких він сподівав ся...

